

Idesbald Goddeeris, Amandine Lauro en Guy Vanthemsche (eds.), *Koloniaal Congo: een geschiedenis in vragen* (Kalmthout: Polis, 2020, 432 pp., ISBN 9789463105224).

Koloniaal Congo: een geschiedenis in vragen neemt positie in het Belgische academische én publieke debat over het koloniale verleden. De bundel innoveert, niet omdat het nieuw empirisch onderzoek presenteert, maar omdat het bestaande literatuur poogt te analyseren, te verdiepen en te nuanceren. Het boek is samengesteld door drie Belgische historici met expertise in koloniale geschiedenis en de bijdragen zijn geschreven door (Belgische en niet-Belgische, inclusief Congolese) wetenschappers van diverse pluimage, waaronder niet enkel historici, maar ook academici uit andere domeinen, zoals politicologen en taalkundigen.

Het doel van dit boek is om bevindingen uit de oudere literatuur te toetsen aan meer recente onderzoeksresultaten. Beweringen in de vroegere historiografie, die gedomineerd werd door oud-kolonialen en hun sympathisanten, over het Belgische koloniale verleden misten regelmatig de nodige bewijsvoering of bleken simpelweg onwetenschappelijk. Bovendien was deze geschiedschrijving vaak polemisch van aard. Dat polemische karakter komt voornamelijk naar boven bij werken over de Onafhankelijke Congostaat met grote aandacht voor de figuur van Leopold II. Aloude beelden van ‘het goede werk’ van de kolonisator versus ‘de wandaden’ van diezelfde kolonisator zijn nog steeds aanwezig in de publieke opinie. Door recent onderzoek te integreren in hun analyse slagen de auteurs van deze bundel erin om een veel meer gefundeerde kijk op het Belgische koloniale verleden naar voren te schuiven. Zonder definitieve antwoorden te opperen, stelt dit boek op een heldere en vlot geschreven manier bestaande visies bij.

Het werk bestaat uit dertig korte hoofdstukken die elk een bepaalde thematiek chronologisch behandelen. De diverse bijdragen vertrekken vanuit welomschreven vragen, zoals ‘Heeft de Belgische kolonisator de Congolese kunst geschapen, vernietigd of gestolen?’, die vaak raken aan het maatschappelijke debat over het koloniale verleden van België. De redacteurs hebben er bewust voor gekozen om de bundel samen te stellen uit korte opstellen, zodat zoveel mogelijk aspecten van het koloniale verleden behandeld kunnen worden. Deze werkwijze heeft wel het nadeel dat de bijdragen vaak diepgang missen. Om de vele thema’s overzichtelijk te kunnen behandelen, zijn de dertig hoofdstukken gestructureerd rond vier delen, aangevuld met een inleiding en uitleiding.

In het eerste deel komen de belangrijkste gebeurtenissen in de geschiedenis van koloniaal Congo aan bod. Achtereenvolgens worden de

perikelen van de Onafhankelijke Congostaat, de twee wereldoorlogen, de dekolonisatie en de postkoloniale periode geanalyseerd. In deze hoofdstukken zetten de auteurs een aantal vastgeroeste denkbeelden uit het verleden recht. Het in België nog steeds populaire beeld dat Leopold II een humanitaire missie nastreefde om de Congolese bevolking te bevrijden van het juk van slavernij wordt met de grond gelijk gemaakt door te focussen op de plundermachine die de Belgische kolonisator eind negentiende eeuw creëerde. In dit deel wordt tevens vastgesteld dat de dekolonisatie van Congo in 1960 geenszins een radicale breuk met de koloniale periode betekende. België probeerde immers politieke en economische invloed te behouden. Bovendien was er sprake van blijvende institutionele inmenging omdat heel wat Belgische militairen en ambtenaren actief bleven in de voormalige kolonie.

De sociale en economische aspecten van de koloniale tijd staan centraal in het tweede deel. Net als in de voorgaande sectie worden ook hier bestaande visies, als zou de kolonisatie de Congolese bevolking ontwikkeling en vooruitgang gebracht hebben, genuanceerd. De auteurs focussen daarbij niet enkel op de demografische evolutie van de bevolking, maar ook op arbeid, economische structuren en plannen ontplooid door de kolonisator, zoals de ontwikkeling van de gezondheidszorg. Een rode lijn door dit deel is het primaat van de economie ten dienste van de kolonisator, boven elke andere ontwikkeling. Het voortbestaan van dwangarbeid in weliswaar veranderende gedaantes doorheen de koloniale periode toont bijvoorbeeld aan dat het sociale welzijn van de arbeiders ondergeschikt was aan de koloniale economie. Ditzelfde argument gaat ook op voor de landbouw. De ontwikkelingen in het domein van de voedingsgewassen waren beperkt aan het einde van de koloniale tijd, maar landbouw die gericht was op exportgewassen, zoals katoen, werd wel sterk ondersteund en gepromoot.

In het derde deel wordt dieper ingegaan op de koloniale samenleving. Ook hier wordt aangetoond dat de sociale en individuele ontwikkeling van de Congolezen op velerlei wijzen werd belemmerd. Niet alleen waren racisme en discriminatie soms legaal verankerd, etnische spanningen waren vaak een gevolg van het al dan niet voortrekken van bepaalde groepen. Daarenboven hadden Congolese vrouwen veel minder bewegingsvrijheid dan werd geïnsinueerd in koloniale wetten en rapporten. Kenmerkend voor dit deel is de nadruk op de beperkte kennis van de kolonisator inzake sociaal-politieke realiteiten in Congo zelf. België creëerde bijvoorbeeld afgebakende taalgebieden die geenszins rekening hielden met prekoloniale contexten. Bovendien werden lokale *chefs* vaak vervangen door meer 'welwillige' lokale leiders, die weliswaar minder aanzien genoten binnen de gemeenschappen.

Het vierde deel van *Koloniaal Congo* borduurt verder op de vaststelling dat de ontwikkeling van de Congolese bevolking bezwaarlijk een doel op zich was voor de kolonisator. In dit stuk wordt de nog steeds levende mythe van de 'beschavingsmissie' op tafel gelegd en ook hier slagen de auteurs er goed

in om het mantra van ‘beschaven’ te nuanceren. Er wordt op gewezen dat bijvoorbeeld gezondheidszorg, wetenschap en onderwijs vaak ondergeschikt waren aan de koloniale economie en dat vele Congolezen geen toegang hadden tot deze diensten. De uitleiding van dit boek gaat tot slot dieper in op de postkoloniale kijk van zowel Belgen als Congolezen op het koloniale verleden.

Koloniaal Congo heeft evenwel enkele minpunten. Het boek bevat enkel een beknopte bibliografie evenals een summier notenapparaat na elk hoofdstuk. Deze zaken maken het voor de lezer moeilijk om informatie te verifiëren. Een groter struikelblok is echter de geografische beperking tot Congo. De meeste literatuur over het Belgische koloniale verleden is geconcentreerd rond ofwel Congo, ofwel Rwanda en Burundi. Dat is onder andere het gevolg van de structuur van het bronnenmateriaal. De koloniale administratie (Congo) en de mandaatadministratie (Rwanda en Burundi) creëerden elk apart bescheiden. Deze dossiers zijn ook gescheiden bewaard gebleven, vandaar dat de meeste vorsers zich op de kolonie óf het mandaatgebied toeleggen, maar nog te weinig op bijvoorbeeld een vergelijkende studie. Die focus zorgt evenwel voor een onvolledige kijk op het Belgische koloniale verleden. De vraag kan gesteld worden waarom het mandaatgebied Ruanda-Urundi, dat sinds 1916 bestond, niet bij de analyse betrokken is? Op welke manier bijvoorbeeld had het juridische verschil tussen kolonie en mandaat een impact op de aspecten die behandeld worden in dit boek? De visies uit de oudere literatuur en de maatschappelijke vraagstukken over het koloniale verleden van België hebben immers niet enkel betrekking op Congo, maar evenzeer op Rwanda en Burundi. De discussie rond de adoptie van ‘metissen’ is een voorbeeld van een dergelijk debat.

Ondanks deze kanttekeningen is *Koloniaal Congo* een meerwaarde voor de historiografie rond het koloniale verleden van België. Het boek is vlot leesbaar, heeft een degelijke opbouw en een duidelijke opzet. Het doel om een gefundeerde kijk te geven op het koloniale verleden wordt op een eloquente wijze bereikt. Door recente onderzoeksresultaten te integreren in de bijdragen slagen de auteurs erin om visies en vragen die leven bij het grote publiek wetenschappelijk te onderbouwen, waardoor die bestaande denkbeelden minstens genuanceerd worden.

Sven Van Melkebeke, Industriemuseum Gent en Universiteit Gent